

چگونه از وب ۲ در کتابخانه خود استفاده کنیم؟

● حمید کشاورز^۱

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی سازمان اسناد و کتابخانه ملی

است و نوعی شبکه‌های اجتماعی^۲ و به عبارت دیگر نوعی اجتماع شبکه‌ای^۳ پدید آمده است. قابلیت‌های جدید وب که امکان افزودن و کاستن اطلاعات در فضای اطلاعاتی را به عموم کاربران فراهم می‌کنند، سبب گسترش بیشتر چنین شبکه‌هایی شده است. بلاگ‌ها^۴، ویکی‌ها^۵، پادکست‌ها^۶، آر. اس. اس^۷ و مانند آن از جمله این قابلیت‌ها هستند. چنین کاربردی از وب به‌عنوان نوعی ابزار تعامل اجتماعی موجب پدیدآمدن بحثی با نام «وب ۲»^۸ به‌مثابه گونه جدیدی از وب شده است.

«وب ۲» به‌بیانی ساده به گروهی از فناوری‌ها اشاره دارد که وجود یک وب به‌لحاظ اجتماعی در هم تنیده را موجب می‌شود که در آن هر فردی می‌تواند به فضای اطلاعاتی چیزی اضافه یا کم کند. در معنای گسترده‌تر خود، وب ۲ با اقتصاد، فناوری و باورهای جدیدی پیوند می‌خورد که در خصوص جامعه شبکه‌ای مطرح هستند.

«وب ۲» را نخستین بار دال دفرتی^۹، نایب رئیس شرکت رسانه‌ای اریلی^{۱۰}، در سال ۲۰۰۴ مطرح کرد (اندرسون^{۱۱}، ۲۰۰۷، ص ۱۹۵). این شرکت بیشتر در زمینه برپایی همایش‌های فناوری و نشر کتاب‌های این حوزه فعالیت می‌کند. در یکی از جلسات این شرکت درباره برگزاری همایشی در خصوص قابلیت‌های جدید وب بحث شد. در آن جلسه از «وب ۲» نه به‌عنوان گروهی از فناوری‌ها، بلکه به‌مثابه تلاشی برای بررسی و رفع شرایط آشفته وب استفاده شد. بنابراین «وب ۲» گونه اجتماعی‌تر وب است که دارای فناوری‌ها، استانداردها و خدمات پیشرفته‌تر و گسترده‌تری

■ Bradley, Phil. *How to use Web 2.0 in your library*. London: Facet Publishing, 2007. ix, 212 pp. ISBN 978-1-85604-607-7

در نیمه اول دهه نود قرن بیستم میلادی هم‌زمان با پیدایش وب کمتر کسی تصور می‌کرد که وب بتواند چنین جایگاهی در زندگی انسان پیدا کند. شاید در آن روزها از وب فقط به‌عنوان یک پدیده پیشرو در عرصه فناوری‌های ارتباطی یاد می‌شد و قابلیت‌های دیگر آن نظیر ذخیره‌سازی و اشاعه اطلاعات، اجرای امور تجاری، سرگرمی و مانند آن کمتر شناخته شده بود. با گسترش استفاده از وب و ورود آن به زندگی بسیاری از ساکنان کره زمین، تعاملات اجتماعی فراوانی به‌گونه‌های مختلف در بستر آن در حال روی دادن

«وب ۲» به بیانی ساده به گروهی از فناوری‌ها اشاره دارد که وجود یک وب به لحاظ اجتماعی درهم تنیده را موجب می‌شود که در آن هر فردی می‌تواند به فضای اطلاعاتی چیزی اضافه یا کم کند

اگرچه «وب ۲» مفهوم کلی و فراگیری بوده و به رشته یا حرفه‌ای خاص محدود نمی‌شود، اما می‌توان از فناوری‌های مربوط به آن در اجرای امور حرفه‌ای نیز بهره‌مند شد

در حوزه نشر الکترونیکی فعالیت کرده، در کتاب چگونه از وب ۲ در کتابخانه‌تان استفاده کنید بر آن بوده است تا بین فناوری‌های «وب ۲» و خدمات کتابخانه‌ها پیوند برقرار کند. این کتاب که به گونه شیوا و رسایی نوشته شده است، می‌تواند مقدمه مناسبی برای افرادی باشد که با «وب ۲» آشنایی کمی دارند. نویسنده در این کتاب مفاهیم و فناوری‌های مربوط به «وب ۲» را بررسی کرده است و چگونگی کاربرد آنها در کتابخانه‌ها را توضیح داده است. بنابراین فصل‌های مختلفی به فناوری‌های «وب ۲» اختصاص داده شده است.

کتاب از ۱۲ فصل تشکیل شده است. فصل اول به مفهوم و ماهیت «وب ۲» و درحقیقت به پاسخ این سؤال که «وب ۲» چیست؟ پرداخته است و فصل دوازدهم به راهبردهای به‌کارگیری و مدیریت خدمات و فناوری‌های «وب ۲» در کتابخانه‌ها اختصاص دارد. فصل‌های دیگر به ترتیب به آر. اس. اس؛ ویلاگ‌ها؛ پادکست‌ها؛ کاربرد صفحات شروع^{۱۶}؛ نشانه‌گذاری اجتماعی^{۱۷}؛ ساخت موتور جست‌وجوی خودتان؛ ویکی‌ها، لئزها^{۱۸}، درگاه‌ها^{۱۹}؛ کاربرد پیغام‌دهی آئی^{۲۰}؛ و امکانات اشتراک عکس^{۲۱} اختصاص دارد. در فصل یازدهم به منابع گوناگونی مانند اشتراک دسک‌تاپ^{۲۲}، اداره‌های مجازی^{۲۳}، جست‌وجوی ایمیل^{۲۴} و خدمات موقعیت‌یابی^{۲۵} پرداخته شده است. اینها درحقیقت منابعی هستند که به مجموعه فناوری‌های «وب ۲» اضافه می‌شوند.

در هر فصل ابتدا مقدمه‌ای از ویژگی‌های اصلی و کاربردی هر دسته از خدمات «وب ۲» بیان شده و سپس بحث با توضیحات تخصصی‌تر درباره تولیدکنندگان این خدمات و اطلاعاتی درباره چگونگی جست‌وجو و کاربرد متناسب آنها دنبال شده است. آنگاه در هر فصل درباره چگونگی کاربرد این فناوری‌ها از سوی متخصصان اطلاع‌رسانی بحث شده است. برخی از فصل‌ها دارای مطالعات موردی درباره چگونگی پذیرش و سازگاری اینگونه از خدمات در کتابخانه‌ها

برای ارتباط بین عموم کاربران است.

اگرچه «وب ۲» مفهوم کلی و فراگیری بوده و به رشته یا حرفه‌ای خاص محدود نمی‌شود، اما می‌توان از فناوری‌های مربوط به آن در اجرای امور حرفه‌ای نیز بهره‌مند شد. یکی از بسترهایی که می‌توان در آن از این فناوری‌ها بهره جست، کتابخانه‌ها هستند. کتابخانه‌ها با توجه به رسالتی که دارند و از نظر همگامی با فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، زمینه مناسبی برای به‌کارگیری فناوری‌های «وب ۲» فراهم می‌کنند. از این روست که در چند سال اخیر پس از فراگیر شدن مفهوم «وب ۲»، اینک از «کتابخانه ۲»^{۱۲} سخن به میان آمده است. این اصطلاح که به نظر می‌رسد نخستین بار از سوی مایکل کیسی^{۱۳} (میلر^{۱۴}، ۲۰۰۶) مطرح شده باشد، به خدماتی در کتابخانه‌ها اطلاق می‌شود که با کاربرد فناوری‌های «وب ۲» اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها فراتر از مرزهای فیزیکی کتابخانه‌ها به گونه مطلوب‌تر و نوین‌تری در اختیار نیازمندان اطلاعات قرار می‌گیرد. درحقیقت امید این است که این خدمات دروازه مقدم کتابخانه باشند.

یکی از موارد بسیار مهمی که در «وب ۲» و نیز «کتابخانه ۲» مطرح است، سرعت تغییر و روزآمدسازی فناوری‌ها، ویژگی‌ها و محتوای مربوط به خدمات است. زیرا «وب ۲» بر فناوری‌های بسیار پیشرفته‌ای مبتنی است و به‌طور روزافزون از امکانات جدیدتر و متنوع‌تری بهره‌مند می‌شود. به همین دلیل هماهنگی با ضرب‌آهنگ این تغییرات از اصول اساسی «وب ۲» و «کتابخانه ۲» است. به‌دلیل از جمله دلایل بالا تاکنون تعریف واحد و مشخصی از «کتابخانه ۲» و خدمات موجود در آن ارائه نشده است و می‌توان آن را زمینه‌ای برای پژوهش در نظر گرفت. از موارد بسیار مهم دیگر در «وب ۲» به مباحث اخلاقی می‌توان اشاره کرد، زیرا در «وب ۲» می‌توان حقوق فردی و معنوی افراد را نادیده گرفت.

فیل بردلی^{۱۵} از جمله متخصصان وب که ۱۵ سال

از جمله نکات مثبت کتاب به اندیشه استفاده از فناوری‌های «وب ۲» در کتابخانه‌ها و سایر واحدهای اطلاعاتی می‌توان اشاره کرد

یکی از موارد بسیار مهمی که در «وب ۲» و نیز «کتابخانه ۲» مطرح است، سرعت تغییر و روزآمدسازی فناوری‌ها، ویژگی‌ها و محتوای مربوط به خدمات است

از تعاملات اجتماعی است. با توجه به اندیشه‌های جدید حوزه خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی مبتنی بر اشاعه اطلاعات فراتر از مرزهای فیزیکی و واسطه‌زدایی، چنین فناوری‌هایی می‌توانند تحقق چنین اندیشه‌هایی را سریع‌تر سازند.

از آنجاکه کتاب بر تجربه‌های شخصی نویسنده مبتنی است، آنچنان که باید نتوانسته است با خدمات واقعی کتابخانه‌ها همراه شود. اگرچه وی با اختصاص فصل پایانی کتاب در این زمینه تلاش فراوانی کرده است. بنا به نظر منتقدینی از جمله مک نیکول^{۲۷} (۲۰۰۷) کتاب ماهیتی کاربردی متناسب با کتابخانه‌ها ندارد. درحقیقت نویسنده توانسته متخصصان اطلاع‌رسانی را با این فناوری‌ها آشنا کند، ولی نتوانسته است مثال‌های ملموسی از نوع کاربرد آنها در کتابخانه‌ها ارائه کند. کتاب پس از یک سال مورد استقبال فراوان قرار گرفته و در چند پایگاه (برای نمونه: مک نیکول، ۲۰۰۷؛ ماگ^{۲۸}، ۲۰۰۷؛ و لوی^{۲۹}، ۲۰۰۷) معرفی شده است.

کتاب دیگری که زمینه موضوعی مشابهی با کتاب حاضر دارد و در آن به فناوری‌های مشابهی اشاره شده است نوشته مرديث فارکاس^{۳۰} (۲۰۰۷) است که می‌توان از آن به‌عنوان منبعی مکمل استفاده کرد، با این تفاوت که در این کتاب توجه نویسنده بیشتر به نرم‌افزارهای اجتماعی^{۳۱} معطوف بوده است، بی‌آنکه آنها را در چارچوب «وب ۲» مطرح کند.

اگرچه «وب ۲» خود مفهوم جدیدی است، نسبت به مفاهیم «وب ۳» و «وب ۴» که اولی به وب معنایی و دومی به وب هوشمند ناظر است، قدیمی‌تر است. هر یک از این مفاهیم زمینه‌های پژوهشی فراوانی را برای پژوهشگران فراهم می‌کنند. «کتابخانه ۲» که به فناوری‌های «وب ۲» وابسته است، نیز می‌تواند زمینه پژوهشی را برای نسل‌های بعدی وب مهیا کند. به عبارت دیگر کتابخانه‌ها به پیروی و سازگاری با فناوری‌های روز وب مجبور هستند، بنابراین باید پذیرای این فناوری‌ها باشند. کتاب بردلی جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی را از لزوم چنین بستری آگاه ساخته است و می‌تواند راهگشای پژوهش‌های بیشتری در این زمینه باشد.

نیز می‌باشند. از آنجاکه «وب ۲» اساساً نوعی فناوری کاربردی است، نویسنده در بیشتر فصل‌ها به نوع کاربرد آنها پرداخته و درمقابل به مباحث نظری کمتر توجه شده است. نویسنده برای ارائه مطالب خود شیوه‌ای غیررسمی را برگزیده و همین امر باعث می‌شود تا خوانندگانی از طیف‌های مختلف و با دانش متفاوت بتوانند از آن استفاده کنند. نویسنده برای کامل شدن مطالب از تصاویر بسیاری استفاده کرده و ظاهری متناسب با آن ساخته و پرداخته است.

از آنجاکه کتاب به فناوری‌هایی ارتباط دارد که پیوسته در حال تغییر و پیشرفتند، نویسنده بر آن بوده است تا از غیرروزآمدشدن آن جلوگیری کند. وی برای این کار سایت وبی^{۲۶} طراحی کرده است که در آن به روزآمدسازی و اصلاح جزئیات مطالب کتاب پرداخته و به‌علاوه از خوانندگان نیز می‌خواهد تا در صورت هر نوع تغییر در فناوری‌ها یا تمایل به افزودن منابع دیگر، وب‌سایت را روزآمد سازند. درحقیقت نویسنده با چنین تدبیر شایسته‌ای توانسته است به کیفیت مطالب کتاب افزوده و خود با بهره‌گیری از فناوری‌های «وب ۲» در طراحی سایت به خواننده در دست‌یابی به درکی بهتر و عملی‌تر از مفاهیم مطرح در این حوزه کمک کند. اگرچه در کتاب به منابع اینترنتی بسیاری استناد شده است و خواننده می‌تواند با پی‌گیری آنها در محیط وب به درک مناسب‌تری دست یابد، نویسنده با طراحی این سایت نتوانسته است کاربران را از نزدیک با این فناوری‌ها آشنا کرده و مطالب کتاب را نیز به‌صورت مداوم روزآمد سازد.

از جمله نکات مثبت کتاب به اندیشه استفاده از فناوری‌های «وب ۲» در کتابخانه‌ها و سایر واحدهای اطلاعاتی می‌توان اشاره کرد. اگرچه «وب ۲» مانند بسیاری از مفاهیم مرتبط با وب در فضایی بیرون از کتابخانه‌ها و ادبیات کتابداری مطرح شده است، اما استفاده از آن در چارچوب کتابخانه‌ها نیز موضوعیت پیدا می‌کند، به‌ویژه از این منظر که کتابخانه خود نهادی اجتماعی و زمینه‌ساز بسیاری

کتابخانه اطلاعات ارتباطات دانش‌شناسی

۶
۸
۳
۱

پی‌نوشت‌ها:

30. Meredith Farkas
31. Social software

1 . keshavarzsina@gmail.com

مأخذ:

1. Anderson, P. (2007). 'All that glisters is not gold' – Web 2.0 and the librarian. *Journal of Librarianship and Information Science*. 39(4), pp 195198-.
2. Farkas, M. (2007). *Social software in libraries: building collaboration, communication, and community online*. Medford, NJ: Information Today Inc.
3. McNicol, S. (2007). Review of: Bradley, Phil. *How to use Web 2.0 in your library*. London: Facet Publishing, New Library World, 109 (12-).
4. Levey, C. (2007). Review of: Bradley, Phil. *How to use Web 2.0 in your library*. London: Facet Publishing, Library and Information Research, 31 (99), pp. 4849-.
5. Mogg, R. (2007). Review of: Bradley, Phil. *How to use Web 2.0 in your library*. London: Facet Publishing, *Journal of Information Literacy*, 1(3).
6. Miller, P. (2006). *Library 2.0: The Challenge of Disruptive Innovation*. Talis White Paper, URL (consulted July 2007): http://www.talis.com/resources/documents/447_Library_2_prf1.pdf
2. Social networks
3. Networked society
4. Blogs
5. Wikis
6. Podcasts
7. R.S.S: Really Simple Syndication
8. Web 2.0
9. Dale Dougherty
10. O'Reilly Media Inc.
11. Anderson
12. Library 2.0
13. Michael Casey
14. Miller
15. Phil Bradley
16. Use of start pages
17. Social bookmarking
18. Lenses
19. Portals
20. Instant messaging
21. Photograph-sharing utilities
22. Desktop sharing
23. Virtual offices
24. E-mail discovery
25. Mapping services
26. Available at: www.zimbio.com/How+to+use+Web+2.0+in+your+library
27. McNicole
28. Mogg
29. Levey

